

Jornades de Normalització. Maó, 22 i 23 de setembre de 2006

El Programa d'acollida a l'IES J.M. Quadrado.

Francesc Florit Nin

Setembre de 2006

1. Presentació

Dins els diversos àmbits d'intervenció per a la normalització de la llengua catalana, sens dubte un dels principals és l'educatiu. Sense ensenyament difícilment una llengua pot assolir la normalitat. En el nostre cas concret jo diria que ha estat en l'àmbit educatiu on la recuperació de les funcions socials de la llengua ha tingut més èxit. Quan a mitjans dels anys 70 les escoles es van plantejar situar la llengua catalana al lloc que li corresponia com a llengua pròpia, la tasca va ser llarga, costosa en els seus inicis, però amb el compromís d'una gran majoria dels professionals de la docència, al llarg dels anys ha donat el seus fruits. L'escola ha ensenyat la llengua i ha ensenyat en la llengua i la prova és l'augment progressiu del coneixement del català que a Menorca arriba avui a un 96 % de comprensió oral, un 56 % que el saben escriure...

Juntament amb les administracions locals, els centres educatius han estat els que millor han fet els deures envers la normalització de la llengua.

Quan jo anava a l'escola primària, Escola del Born, vivia al carrer Mercadal, de Ciutadella. En el mateix carrer s'hi va instal·lar als anys 60 una família andalusa, pare, mare, àvia (La Tata) i cinc fills. Eren els nostres veïns (encara ho són). Els al·lots d'aquesta família van ser ràpidament integrats a la colla de la barriada El Ranxo, entre altres coses perquè eren l'única família forastera entre una quarantena d'oriüdes. L'escola era tota en castellà, excepte al pati que tornàvem a jugar en català, com ho era tots

els àmbits més o menys formals: l'escriptura, els mitjans socials, la policia, l'ajuntament...però el carrer era en català i si n'Hilario volia jugar amb els al·lots ho havia de fer en català, perquè tanmateix nosaltres no canviàvem de llengua, no per principis, sinó per pura naturalitat, a més no dominàvem gaire el castellà informal, aquesta era la llengua dels llibres i de les lliçons i poca cosa més. Ara n'Hilario és oficial de primera, guanya més que un mestre, i parla sempre en català (excepte amb els seus pares).

Quan ara vaig a escola, les classes són en català, i els llibres i els cartells i tota la resta. Però en canvi els al·lots juguen molt sovint en castellà. Les famílies immigrants que arriben provenen de tot els racons del món i quan s'instal·len ja troben altres famílies de la seva cultura i la seva parla amb qui relacionar-se. No tenen la necessitat peremptòria d'aprendre la llengua del país per jugar perquè, entre altres coses, tots els al·lots ja dominen la llengua informal siguin o no catalanoparlants. Ara l'escola és en català, però els al·lots es relacionen en castellà amb les persones de fora (o d'aquí que parlen en castellà) i canvien de llengua.

El context sociolingüístic ha canviat radicalment. La situació actual és com sabeu d'una nova fornada d'immigració als Països Catalans. A les Balears, aquesta immigració té dos pols: per un costat la immigració econòmica que formen persones procedents majoritàriament d'Amèrica del Sud i del Marroc, i de l'Europa de l'Est; per l'altre costat la immigració del benestar configurada per persones que viuen a les Balears pel clima, sobretot alemanys a Mallorca i anglesos a Menorca. Els fills d'aquests immigrants són els nouvinguts de les escoles i instituts.

2. Dades

Percentatge de població immigrada sobre el total de les Balears:
43,2 %

Taxa d'estrangers a les Balears 13,4%

Alumnat estranger a Balears en centres públics 82,12 %, en concertats, 17,88%

Alumnes immigrants a Menorca 05-06: 12.5 %

Zona de Llevant (Alaior, Maó, St. Lluís) 14%

Zona de Ponent (Ciutadella, Ferreries.) 8 %

Evolució alumnat immigrant a Menorca:

2003	2004	2005
9%	10%	11,3%

IES J.M. Quadrado. Curs 05-06:

Immigrants: 10.3%

17 Nacionalitats: alemanya, argentina, brasilera, britànica, colombiana, cubana, dominicana, equatoriana, holandesa, marroquina, mexicana, peruana, romanesa, russa, uruguaiana, xinesa.

Hispanoamericans: 72 %

Comunitaris: 11,2%

Altres: 16,8% (xinesos, rus, marroquins, romanesos)

3. Marc normatiu

El 14 de juny del 2002 va sortir l'ordre que regulava (intenta regular) el fenomen de la immigració a l'àmbit escolar, com sempre uns anys més tard d'haver començat. La figura normativa

pren el nom de Programa d'Acollida Lingüística i Cultural (PALIC). Aquesta mínima normativa de 5 folis estableix els objectius, organització, les característiques, l'aplicació, l'avaluació i la formació del programa. En base a açò, els centres han d'elaborar la concreció del PALIC a la seva realitat concreta. Tot i que es van publicar unes Orientacions més extenses per a l'elaboració del Palic, la normativa deixa sense resoldre molts aspectes que són els maldecaps diaris dels mestres.

4. El nostre PALIC

Com molts altres centres educatius, l'IES JM.Quadrado ha redactat un document on s'explicita la manera com abordam l'arribada d'alumnes estrangers nouvinguts. Aquests alumnes no coneixen el català (a vegades per a ells és tota una sorpresa) i alguns tampoc no coneixen el castellà.

Atès que la llengua catalana és la pròpia i és la que vehicula la major part del aprenentatges, el PALIC es proposa bàsicament que els alumnes adquireixin una competència suficient de la llengua catalana perquè puguin seguir els aprenentatges de les diverses àrees curriculars. El programa és flexible, de manera que els alumnes entren i surten del programa segons els progressos detectats. Cada alumne té un horari en el qual s'especifiquen les hores de PALIC i les hores que ha d'anar amb la resta d'alumnes del seu grup.

Pel que fa a l'ús de les llengües al centre, només disposam de dades respecte al castellà i el català, però no de la resta de llengües que hi ha entre l'alumnat. En percentatges hi ha un 12.5% d'alumnes castellanoparlants (que tenen com a llengua d'ús habitual el castellà) i un 84.5 % de catalanoparlants

(alumnes que tenen com a llengua d'ús habitual el català).
Suposam que només un 2 % tenen altres llengües.

La incidència de la diversitat al nostre centre és encara moderada. Però tot sembla indicar que en el futur augmentarà, de manera que el centre es proposa de donar sentit pedagògic i educatiu a aquesta diversitat en augment, amb l'objectiu de mostrar i demostrar a través de la pràctica docent que la diversitat cultural i lingüística del nostre centre és una realitat i un repte i que tenim com a finalitat comprendre que **la diversitat no és un impediment sinó una riquesa** per a la comprensió entre les persones.

La lectura d'aquesta situació és la que al nostre centre (la nostra ciutat en general) l'afluència d'alumnes d'incorporació tardana és més que tractable i no suposa un problema greu, a diferència potser d'altres llocs de les Illes. La vitalitat -relativa- de la llengua catalana en l'ús escolar del nostre centre facilita també la tasca pròpia del PALIC. Per altra part, les noves incorporacions d'aquest tipus d'alumnat no han representat cap altre problema afegit de deficiències greus d'aprenentatge o de capacitats i/o actituds difícils amb comportaments problemàtics. Tampoc no han aparegut greus problemes familiars associats.

La feina del centre es fonamenta en tres pilars:

- l'ensenyament de la llengua catalana,
- la integració social i acadèmica i
- l'enfocament intercultural de la vida escolar.

A poc a poc començam a veure uns principis clars i començam a valorar unes estratègies d'intervenció que són eficaces. Amb tot el que resulta imprescindible és la implicació de tota la comunitat educativa perquè l'acció docent tengui èxit.

1. L'escolarització de l'alumnat AIT a nostre centre ha de tendir cap a la plena integració social i permetre així l'accés a la igualtat d'oportunitats.
2. Com qualsevol altre alumne, el professorat ha de facilitar al màxim les seves possibilitats i capacitats.
3. És important que el centre tengui clara una política d'educació intercultural que promogui el respecte, la convivència i la relació positiva entre tots els alumnes, en aquest sentit la diversitat de cultures i el fenomen de la immigració s'ha de veure com a possibilitats i enriquiment enfront d'actituds de racisme i xenofòbia.
4. La millor integració es fa en l'aula ordinària. Per principi, és desitjable que surti el menys possible de l'aula ordinària i faci com la majoria d'alumnes, sempre que es puguin atendre.
5. L'institut però disposarà de suports i estratègies específiques recollides en el PALIC
6. És prioritari accelerar els aprenentatges instrumentals bàsics de la llengua vehicular de l'ensenyament, el català. Més endavant poden arribar tots els altres aprenentatges.

L'aula d'acollida és un espai dins del propi institut en el qual es posa en pràctica el PALIC, una intervenció docent que vol ser intermedi, obert, intensiu i flexible. Intermedi perquè prepara l'alumnat per participar de l'aula ordinària, immers ja en el centre que l'acull. Obert perquè no hi romandrà totes les hores de la jornada lectiva, sinó que hi farà unes hores depenent del seu progrés i segons les seves possibilitats. Intensiu en el sentit de tractar-se d'una intervenció ràpida per accelerar el seu procés d'adquisició de la competència comunicativa i d'uns aprenentatges bàsics de llengua i entorn que facilitin la seva incorporació i evitin el seu aïllament i marginació. . I flexible perquè s'adapta al procés d'aprenentatge de cada alumne.

Els objectius generals que l'IES Josep M. Quadrado es proposa són:

1. Assegurar que aquests alumnes tinguin una socialització al centre adequada.
2. Aconseguir la seva competència lingüística suficient per tal d'incorporar-los a la vida acadèmica.
3. Adquirir les habilitats necessàries per a relacionar-se amb els companys i professors i potenciar l'intercanvi i relació entre tots els alumnes, com a font d'enriquiment mutu.
4. Fer-los conèixer la cultura a la qual s'incorporen.
5. Ajudar-los a autovalorar-se, incorporant la seva cultura al centre.
6. Potenciar actituds i valors de respecte, solidaritat i comprensió, de tanta importància com als aprenentatges acadèmics.

5. L'escola, principal via d'integració de la immigració

La gran majoria dels immigrants aprenen i usen el castellà com a llengua instrumental i així la perceben per resoldre els problemes de cada dia. Els fills dels immigrants també. Però mentre que els pares no tenen ni el temps ni la disponibilitat ni les oportunitats, els fills van a l'escola on reben ensenyança en la llengua pròpia. Ara l'escola torna a assumir reptes que van més enllà de les competències. Si durant els anys de recuperació de la llengua catalana l'escola va exercir una tasca importantíssima, ara és novament l'escola que a través del fills els immigrants aprenen la llengua, o bé per ajudar-los en els deures escolars. Quan els fills aprenen la llengua de l'escola, els pares s'hi veuen més motivats. És pràcticament l'únic àmbit, l'escolar, en el qual es dóna el

primer factor d'ús d'una llengua, la necessitat. Fora de l'escola, la llengua catalana no és imprescindible.

La fermesa de les actituds lingüístiques envers la llengua pròpia dels docents, més rarament es donen en altres àmbits d'ús: el laboral, l'institucional, el comerç, el comunicatiu, el lleure... àmbits en els quals l'ús del castellà en presència d'immigrants és habitual i constant.

Quan un institut com el nostre es planteja l'atenció d'aquests alumnes nouvinguts, el primer que ens preocupa és la seva inserció social. Si tenim èxit en aquest objectiu, aleshores els altres dos objectius, que són també importants i paral·lels, s'atenen amb més facilitat: l'adquisició de la llengua de relació i els aprenentatges curriculars. Parlar d'interacció social, d'adquisició de la llengua i d'aprenentatge escolar és parlar en el fons d'un mateix procés que presenta tres aspectes diferents però íntimament lligats.

A l'àmbit escolar, una bona tasca per a l'aprenentatge d'una L2 passa per un centre acollidor, que dóna oportunitat d'interactuar en la llengua que es vol aprendre. Un centre acollidor és aquell que alhora de treballar la llengua, també treballa en activitats encaminades a establir relacions socials entre les diverses cultures representades i que a més és capaç d'estimular els interessos extraescolars dels nouvinguts

El que l'escola assegura, i n'és la seua principal missió, és que els alumnes aprenguin, coneguin i usin la llengua catalana. Però si la resta de la societat té altres tendències, és molt més que probable que els alumnes facin allò que es fa al carrer i no allò que han après a les aules. De resultes d'aquest fet es comprova com els nouvinguts sovint aprenen primer el castellà i s'adonen que el català és només una necessitat escolar, que no els fa gaire falta fora de les parets del centre educatiu.

6. Els reptes i els problemes

Manca de planificació del fenomen

Les oficines d'escolarització es limita a assignar una plaça escolar segons l'edat i prou.

Una actitud més positiva de lleialtat a la llengua pròpia

Professorat no preparat per actuar en la nova situació

Manca de formació específica del professorat.

Dotació de programes pedagògics per a la interculturalitat

Distribució desequilibrada dels alumnes nouvinguts entre centres públics i els concertats i privats.

Elaboració de materials específics d'atenció als nouvinguts.

7. Les propostes

Una Oficina d'Escolarització que compti amb personal docent que s'encarregui d'elaborar informes pertinents de cada nova incorporació: nivell d'escolarització, expedient acadèmic, llengües, situació familiar, etc

Crear ajudes específiques per a famílies immigrants, i que no suposin cap minva en les altres ajudes a la població (bosses de material escolar, banc de llibres de text ...) quan la situació econòmica familiar ho demani.

Reserva de places a tots els centres sostinguts amb fons públics per a una millora de la distribució dels alumnes immigrants.

Més temps per a tractar el nou alumnat, amb més hores per al professorat per coordinar-se i preparar les classes.

Crear una instància de coordinació entre les diverses administracions que atenen immigrants: ajuntaments, escoles, ONGs, associacions d'immigrants, apimas

Posar en marxa Plans d'Entorn, que com a Catalunya, són eines de cohesió social entre la diversitat dels ciutadans que han d'aprendre a conviure, i ho fan a través de la relació intercultural dels pares i mares de l'escola amb l'eix vertebrador de la llengua i la cultura del país d'acollida.

Crear un equip docent estable d'assessorament als professors i als centres.

Elaborar una base de dades d'accés públic sobre la situació de la immigració escolar.

Elaborar material didàctic, dotar les aules

8. Del nou al benvingut

Aquestes setmanes ha aparegut als diaris una d'aquestes famoses enquestes d'opinió de la població espanyola. S'assenyalava que el problema número 1 de l'Estat Espanyol era la immigració (feia uns mesos era el terrorisme, potser d'aquí uns mesos més seran els rius). Són dades sorprenents, almenys per a mi, perquè jo no veig que sigui un problema. La immigració no és un problema, sinó que els immigrants tenen problemes. Tal com deia Manuel Rivas l'autèntic problema és associar immigració i problema. Si aquesta és la percepció que els majors donem als nostres fills, com ha de ser la relació entre els alumnes nous i la resta de l'alumnat. Ben mirat, els majors ens posen en una situació ben difícil als centres escolars. Perquè per una banda ens encomanen una educació per a la ciutadania responsable i solidària i per altra donen un exemple prou trist en el tractament del drama humà que és tota migració. Amb la

llengua catalana ocorre una cosa ben semblant: se li encomana la tasca de normalització de la llengua pròpia i la salvaguarda de la diversitat lingüística i cultural, però l'actuació en l'ús social de la llengua resulta prou decebedor.

En el fons de tot, la qüestió que pren més rellevància en l'educació és el tractament de les actituds i la posada en valor de principis humans: com aprendre a conviure tot respectant i ser respectat, com assumir interiorment la profunda unitat de l'ànima humana i alhora comprendre i estimar la gran diversitat com la millor riquesa del humans. Al nostre institut a mi em preocupen més el tipus de relacions que els alumnes d'aquí saben establir amb els alumnes nous. Perquè si aquestes relacions són de confiança i d'ajuda mútua, d'interès en el coneixement de l'altre, tota la resta queda reduït a la magnífica experiència de viure i aprendre plegats.

En definitiva, ens trobam davant un repte social i educatiu d'una enorme envergadura, que no ha merescut encara l'atenció que es mereix per part dels governs. No sigui el cas que amb els anys ens trobem en una societat molt escindida, amb grups marginats, amb poca cohesió i mútua desconfiança i que proliferin fenòmens com els ocorreguts a França fa uns mesos.

És una responsabilitat compartida. Poc sentit tindrà la tasca docent d'un centre si dins la comunitat social aquesta tasca no hi té referència. La benvinguda d'aquestes persones s'ha de realitzar d'una manera integral, és a dir atenent totes les seues necessitats, no només econòmiques sinó també les socials, les de relació social. Una família integrada a la comunitat és garantia també per a la integració dels seus fills, i a la inversa. És per aquest motiu que el centre escolar i l'entorn social han d'anar a la una, en la llengua i en el reconeixement entre tots.